

Sociální podnikání

Úvod

Představte si kavárnu, kde vám kávu připraví někdo, kdo ještě před rokem spal na ulici. Nebo dílnu, kde nové pracovní zkušenosti získávají lidé, kteří byli dlouho bez práce a ztratili sebevědomí. Přesně tak vypadá realita mnoha sociálních podniků – firem, které kromě běžného podnikání sledují ještě jiný, neméně důležitý cíl: **pomoci lidem překonat bariéry a znovu najít své místo ve společnosti.**

Sociální podnikání není jen „jiný druh podnikání“. Je to způsob, jak **spojit ekonomické principy s lidským rozměrem.** Ano, i zde je potřeba, aby podnik vydělával, ale nejde především o zisk. Důležitější je, zda firma umí vytvořit pracovní příležitosti pro ty, kteří je jinak hledají marně, zda dokáže posílit komunitu, chránit životní prostředí nebo nabídnout řešení tam, kde tradiční trh i stát naráží na své limity.

Na rozdíl od neziskových organizací, které stojí hlavně na darech a dotacích, se sociální podniky snaží o **dlouhodobou udržitelnost** – vydělávají prodejem výrobků či služeb, ale velkou část zisku vracejí zpět do svého poslání. A na rozdíl od „běžných“ firem nestaví do popředí růst a výkon, ale **dopad na lidi a společnost.**

Sociální podniky se objevují v nejrůznějších podobách: od restaurací, kde pracují lidé po výkonu trestu, přes prádelny zaměstnávající dlouhodobě nezaměstnané, až po projekty recyklace, které šetří přírodu a zároveň dávají šanci lidem s nízkou kvalifikací.

Srovnání sociálního podniku s jinými typy organizací

Charakteristika	Sociální podnik	Firma	Nezisková organizace
Hlavní cíl	Řešení společenského nebo environmentálního problému, dlouhodobá udržitelnost	Ekonomický úspěch a růst (může zahrnovat i sociální/ekologické cíle)	Naplňování veřejně prospěšného poslání
Role zisku	Většina zisku reinvestována do hlavního poslání	Zisk vyplácen vlastníkům/investorům nebo reinvestován do firmy	Ze své podstaty netovoří zisk
Financování	Příjmy z prodeje výrobků/služeb + možné dotace a granty	Především tržby z výrobků/služeb	Převážně granty, dotace, crowdfunding, někdy i vlastní činnost
Řízení a správa	Často demokratické, participativní, zapojuje zaměstnance a komunitu	Obvykle vlastnická nebo korporátní struktura s hierarchickým řízením	Správa dle stanov, často s radou nebo valnou hromadou
Zapojení stakeholderů	Silné – zaměstnanci, komunita, zákazníci se mohou podílet na rozhodování	Variabilní – zapojení stakeholderů závisí na strategii firmy	Zpravidla zapojení členů, komunita dle zaměření
Měřítko úspěchu	Dopad na společnost + finanční udržitelnost	Finanční výkonnost + další cíle (např. ESG)	Společenský dopad a naplňování poslání
Příklady činností	Zaměstnávání znevýhodněných, recyklace, komunitní služby	Výroba spotřebního zboží, poskytování komerčních služeb	Charitativní programy, humanitární pomoc, vzdělávání, podpora komunit

zdroj: Defourny, J., & Nyssens, M. (2010). *Conceptions of Social Enterprise and Social Entrepreneurship in Europe and the United States: Convergences and Divergences*. Journal of Social Entrepreneurship, 1(1), 32–53. <https://doi.org/10.1080/19420670903442053>

Sociální podnikání v českém prostředí

V České republice se první výraznější pokusy o sociální podnikání objevily až po roce 2000. Byla to doba, kdy se k nám začaly dostávat evropské zkušenosti a kdy se otevřela možnost využít prostředky z **Evropského sociálního fondu**. Tyto zdroje umožnily rozjet první pilotní projekty – zaměstnávání lidí, kteří měli jinak jen minimální šanci na práci, a zkoušení nových cest, jak propojit podnikatelské principy se sociálními cíli.

Zpočátku mělo sociální podnikání u nás poměrně úzký rámeček. Často se spojovalo s **chráněnými dílnami** pro lidi se zdravotním postižením. Teprve postupně se okruh cílových skupin rozšířil – na dlouhodobě nezaměstnané, lidi po výkonu trestu, rodiče po rodičovské dovolené, osoby starší 55 let nebo obyvatele sociálně vyloučených lokalit. Český kontext tak postupně ukázal, že sociální podnik není jen o zdravotním handicapu, ale i o překonávání nejrůznějších sociálních bariér.

Velký posun nastal v roce **2024**, kdy došlo k přijetí zcela nového zákona o **integračním sociálním podniku**. Tento zákon poprvé přesně stanovil, co musí podnik splňovat, aby získal oficiální status. Klíčovou podmínkou je, že minimálně **30 % zaměstnanců musí být lidé se specifickými potřebami** – tedy například dlouhodobě nezaměstnaní, lidé s nízkým

vzděláním, azylanti nebo osoby po výkonu trestu. Důležité přitom není jen samotné zaměstnání, ale také **individuální podpora**, kterou podnik těmto lidem poskytuje – třeba pracovní poradenství, asistenci nebo trénink pracovních návyků.

Novela přinesla i finanční motivaci: kromě příspěvků na zaměstnávání byl zaveden **motivační bonus** pro podniky, které dokážou své zaměstnance úspěšně posunout na běžný pracovní trh. Zároveň se změnila i další legislativa (např. zákon o zaměstnanosti či o veřejných zakázkách), aby celý systém fungoval provázaně.

Tento krok znamenal zásadní rozdíl oproti předchozímu období, kdy byla podpora sociálních podniků spíš „dobrou vůlí“ skrze projekty a dotační programy. Díky zákonu získalo sociální podnikání v ČR **pevnější institucionální základ** – což zvyšuje jistotu jak pro podnikatele, tak pro zaměstnance, kteří se díky těmto podnikům vrací zpět do pracovního i společenského života.

Sociální podnikání ve světě

Když se podíváme za hranice, zjistíme, že sociální podnikání má v mnoha zemích **širší rozměr** než u nás. Zatímco v ČR je pozornost zaměřená hlavně na zaměstnávání lidí se specifickými potřebami, v západní Evropě nebo Severní Americe se za sociální podnik považuje i firma, která svým fungováním řeší **výrazný společenský nebo environmentální problém** – a to bez ohledu na to, kdo v ní pracuje.

Proto mezi sociální podniky v zahraničí patří nejen integrační kavárny nebo dílny, ale i projekty zaměřené na **recyklaci a cirkulární ekonomiku, komunitní energetiku, dostupné bydlení nebo sociální inovace ve zdravotnictví či vzdělávání**. Podnikání zde není samoučelné – je to nástroj, jak měnit společnost.

Každá země si vyvinula vlastní model.

- Ve Velké Británii existuje právní forma **Community Interest Company (CIC)**, která dává sociálním podnikům jasné postavení a umožňuje jim fungovat jako plnohodnotné firmy, jen s povinností reinvestovat zisky zpět do společenského poslání.
- Ve Francii se používá pojem **Entreprise solidaire d'utilité sociale (ESUS)**, který podporuje podniky vytvářející společenský užitek a udržitelné pracovní příležitosti.

- V Itálii zase najdeme dlouhou tradici **sociálních družstev (cooperative sociali)** – ta se starají nejen o pracovní integraci, ale i o poskytování služeb pro celou komunitu.

A co Spojené státy? Tam se rozvinuly právní formy jako **Benefit Corporation (B-Corp)** nebo **Low-profit Limited Liability Company (L3C)**. Tyto firmy fungují na komerčním základě, ale už od svého vzniku mají v zakládacích dokumentech pevně zapsané, že jejich hlavním cílem je společenský přínos – ať už jde o ochranu přírody, férový obchod, nebo třeba vzdělávání.

Tento mezinárodní pohled nám ukazuje, že sociální podnikání nemusí být omezeno jen na tréninkové pracovní příležitosti. Může jít o **široké spektrum aktivit, které posilují soudržnost společnosti, přispívají k udržitelnosti a hledají nové cesty tam, kde klasický trh nestačí.**

Možnosti širšího pojetí sociálního podnikání v ČR

Možná vás napadne: když je v zahraničí pojetí sociálního podnikání tak široké, **můžeme mít podobný podnik i v ČR?** Odpověď zní: ano – jen je potřeba počítat s určitými rozdíly.

Český právní rámec je dnes zaměřen hlavně na tzv. **integrační sociální podniky**. Ty mají zákonem přesně stanovené podmínky – například povinnost zaměstnávat nejméně 30 % lidí se specifickými potřebami. Kdo tyto podmínky splní, může využít oficiální status a s ním i finanční podporu státu.

To ale neznamená, že jiný typ sociálního podnikání u nás nemůže existovat. Pokud se například rozhodnete založit podnik zaměřený na recyklaci odpadu, komunitní energetiku nebo rozvoj lokálního zemědělství, **nikdo vám nebrání říkat si „sociální podnik“** – jen nebudete mít status integračního sociálního podniku podle zákona.

Takové firmy fungují běžně v právních formách jako s.r.o., akciová společnost, družstvo, spolek nebo obecně prospěšná společnost. Své společenské poslání si zakotví do stanov či veřejného prohlášení a udržitelnost si zajišťují kombinací **příjmů z vlastní činnosti a grantů** (například z evropských programů nebo od nadací).

Jinými slovy: v českém prostředí je možné stavět podniky i podle širší evropské či americké inspirace – jen je potřeba počítat s tím, že **oficiální podporu získají především integrační podniky**, zatímco ty ostatní se musí více spolehnout na vlastní byznys model a jiné zdroje financování.